

Izdavač
VISOKA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA
BEOGRADSKA POLITEHNIKA

Za izdavača
Prof. dr Borivoje Rodić

Tehnička priprema
Duško Radaković

Dizajn korica
Mr Duško Trifunović

Štampa
Colorgrafx d.o.o.
Beograd, Dragana Jeftića bb

Tiraž
150 primeraka

ISBN: 978-86-7498-047-7

VISOKA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA
BEOGRADSKA POLITEHNIKA

**I NAUČNO-STRUČNI SKUP
POLITEHNIKA-2011**

sa međunarodnim učesćem

**U SUSRET EVROPSKIM INTEGRACIJAMA U
OBLASTI KVALITETA, BEZBEDNOSTI, ZDRAVLJA
NA RADU I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE**

Beograd, 02. decembar 2011.

ZBORNİK RADOVA

Urednici:

prof. dr Dragutin Jovanović
prof. dr Dragoslav Ugarak
prof. dr Šimon Đarmati

Beograd, 2011.

Skup podržali:

Ministarstvo prosvete i nauke Srbije

Uprava za bezbednost i zdravlje na radu Srbije

Privredna komora Srbije

Inženjerska akademija Srbije

Konferencija direktora visokih škola strukovnih studija

Donatori skupa:

„TRIGON INŽENJERING“
d.o.o. Beograd- Zemun

ALBO d.o.o. preduzeće za proizvodnju,
inženjering, trgovinu i usluge, Zemun

HK „Krušik“, Valjevo

INSA a.d., Industrija satova, Zemun

„FILD“ d.o.o. Pančevo

PROGRAMSKI ODBOR:

prof. dr Dragan Veselinović, predsednik
prof. dr Radiroje Mitrović, Državni sekretar Ministarstva prosvete Republike Srbije
prof. dr Žarko Janković, Fakultet zaštite na radu – Niš
prof. dr Borivoje Rodić, Beogradska politehnika
prof. dr Petar Kolev, Rektor VTU „Todor Kableškov“, Sofija, Bugarska
Milan Hlaček, Predsednik Češkog ureda za standarde, metrologiju i ispitivanje (UNMZ), Češka
dr Miroslav Drljača, Zračna luka Zagreb, Predsednik hrvatskog društva menadžera kvalitete, Hrvatska
mr Vera Božić-Trefalt, Uprava za bezbednost i zdravlje na radu Republike Srbije
prof. dr Ljubiša Kuzović, Predsednik Inženjerske akademije Srbije
prof. dr Živko Stjelja, Beogradska politehnika
prof. dr Miloš Jelić, Institut „Kirilo Savić“ – Beograd
prof. dr Predrag Popović, Institut za nuklearne nauke Vinča, Beograd
prof. dr Ratko Nikolić, Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta
Ana Tomas, Savetnik u centru za kvalitet Privredne komore Srbije
prof. dr Dragoslav Ugarak, Beogradska politehnika
prof. dr Šimon Đarmati, Beogradska politehnika
prof. dr Dragutin Jovanović, Beogradska politehnika
prof. mr Miodrag Todorović, Beogradska politehnika
prof. mr Manojlo Kostić, Beogradska politehnika.

ORGANIZACIONI ODBOR:

prof. dr Dragutin Jovanović, predsednik
prof. dr Živko Stjelja
prof. dr Šimon Đarmati
prof. dr Dragoslav Ugarak
mr Vesna Alivojvodić
mr Aleksandra Nastasić
mr Duško Trifunović
Duško Radaković
sc. Dragana Bunčić
Dušan Jelušić
Nebojša Čurčić
Vladimir Zečević

SADRŽAJ

PLENARNI RADOVI

<i>Miloš Jelić</i> KVALITET: OD USAGLAŠENOSTI PROIZVODA DO PERFORMANSI POSLOVANJA	15
<i>Žarko Janković</i> UTICAJ TEHNIČKO TEHNOLOŠKOG RAZVOJA NA BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU	21
<i>Verica Jovanović, Elizabet Paunović, Jan Gerrit Tesink</i> TRETMAN MEDICINSKOG OTPADA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	25

MENADŽMENT KVALITETOM

<i>Bojana Jovanović, Vojislav Božanić</i> MENADŽMENT RIZIKA U INTEGRISANIM SISTEMIMA MENADŽMENTA	33
<i>Vitomir Miladinović</i> UPRAVLJANJE RIZIKOM KAO ZNAČAJAN ELEMENT PROCESA OBEZBEĐENJA KVALITETA ZDRAVSTVENE USLUGE	37
<i>Miroslav Drljača</i> SUSTAV UPRAVLJANJA KVALITETOM U HRVATSKOJ I EUROPSKI KONTEKST	41
<i>Milan Stanković, Nada Zorić</i> OBUKA ZAPOSLENIH ODELJENJA TRANSPORTA PREDUZEĆAGALENIKA A.D. U OBLASTI STANDARDA KVALITETA	47
<i>Jean-Marie Gogue, Slobodan Stojanović</i> OBRAZOVANJE ZA KVALITET U PREDUZEĆIMA	51
<i>Katarina Pavlović, Vojislav Božanić</i> TQM IZMEĐU DVE PARADIGME U UPRAVLJANJU ORGANIZACIJAMA -MEHANISTIČKE I NOVE PARADIGME KOMPLEKSNOSTI	55
<i>Duško Radaković, Dragan Cvetković, Tatjana Tanasković</i> GLOBALNI TREND I KARAKTERISTIKE SISTEMA ZA MIKROPROIZVODNJU	59
<i>Koviljka Banjević, Aleksandra Nastasić</i> MOTIVACIJA STUDENATA: POVEZANOST STRUKTURALNIH KARAKTERISTIKAPROCESA NASTAVE I EFIKASNOSTI STUDIRANJA	67
<i>Rade Stanković, Dragana Vojteški-Kljenak, Slađana Vujičić</i> OCENA IMPLEMENTACIJE SISTEMA KVALITETA U PREDUZEĆIMA SRBIJE	71
<i>Dragutin Jovanović</i> KVALITET LOGISTIČKE USLUGE - PROBLEM OCENJIVANJA USAGLAŠENOSTI	77
<i>Nena Tomović, Snežana Pejčić Tarle</i> ZNAČAJ I MOGUĆNOST UVOĐENJA IMS-A U POSLOVANJE ŽELEZNICA SRBIJE	83
<i>Dragana Bunčić</i> ZNAČAJ OBUKE INTERNIH PROVERAVAČA ZA FUNKCIONISANJE UPRAVLJAČKIH MEHANIZAMA SISTEMA MENADŽMENTA KVALITETOM	87
<i>Dragana Gardašević, Vladan Radivojević</i> PROGRAMI MS EXCEL I SPSS KAO ALAT ZA KONTROLU KVALITETA	91
<i>Mirjana Aleksić-Milović, Marko Trmčić, Snežana Trmčić</i> ANALIZA STRATEGIJE POZICIONIRANJA VELEDROGERIJA NA TRŽIŠTU SRBIJE	97
<i>Milan Stanković, Zoran Lalić</i> PODRUČJA POSEBNE NAMENE PRODUKTOVODA I KONCEPT KORPORATIVNE DRUŠTVENE ODGOVORNOSTI (CSR) KAO FUNKCIJA MENADŽMENTA U SAOBRAĆAJU	105
<i>Milorad Gegić</i> NEKE TEORIJSKE KONCEPCIJE INTEGRISANOG MENADŽMENT SISTEMA	109
<i>Milorad Gegić</i> POSLOVNE PERFORMANSE I RIZIK U INTEGRISANOM MENADŽMENT SISTEMU	115

<i>Miloš Arsić, Nenad Komazec, Slađan Ristić</i> INTEGRISANI MENADŽMENT SISTEM U FUNKCIJI OBEZBEĐENJA KVALITETA U VOJNOJ ORGANIZACIJI	121
<i>Jelena Ugarak</i> INTEGRACIJA SISTEMA MENADŽMENTA KVALITETOM ISISTEMA BEZBEDNOSTI HRANE U DELTA DMD KOMPANIJ	127
<i>Aleksandra Nastasić, Manojlo Kostić, Koviljka Banjević</i> ZNAČAJ ORGANIZACIONE KULTURE ZA IMPLEMENTACIJU ŠEST SIGMA KONCEPTA	133
<i>Slobodan Dželetović, Živko Stjelja</i> EVROPSKI PRISTUP OCENJIVANJU USAGLAŠENOSTI NA PRIMERU NOVIHPROPISA U OBLASTI HOMOLOGACIJE MOTORNIH VOZILA	139
<i>Srđan Trajković, Zona Kostić, Vladan Radivojević</i> RAZVOJ VIRTUELNIH 3D MODELA ZA EDUKACIJU INJIHOV UTICAJ NA POBOLJŠANJE KVALITETA NASTAVE.....	147
<i>Nenko Brkljač, Slobodan Dželetović</i> FUNKCIONALNI PRISTUP OCENJIVANJU USAGLAŠENOSTI U TEHNIČKOM OPITNOM CENTRU	151
<i>Tomislav Brzaković, Miodrag Brzaković, Miodrag Zlatković, Tatjana Janovac</i> ZNAČAJ ULAGANJA U OBUKU ZAPOSLENIH U MALIM I SREDNJIM PREDUZEĆIMA U VEZI SA MENADŽMENTOM KVALITETOM	159
<i>Aleksandra Nastasić, Koviljka Banjević, Slobodan Dželetović</i> USPOSTAVLJANJE SISTEMA MENADŽMENATA KVALITETOM U FUNKCIJI ISPUNJAVANJA ZAHTEVA ZA AKREDITACIJU VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA	163
<i>Aleksandra Nastasić, Koviljka Banjević</i> ORGANIZACIONA KULTURA U VISOKOM OBRAZOVANJU	171
<i>Miodrag Brzaković, Tomislav Brzaković, Miodrag Zlatković</i> INTEROPRABILNOST INFORMACIJA I INFORMACIONIH SISTEMA U FUNKCIJIODLUČIVANJA U INTEGRISANIM SISTEMIMA MENADŽMENTA	177
<i>Ivan Bagarić, Ivona Đurović, Dragiša Randić</i> TQM U MALIM PREDUZEĆIMA	181
<i>Nenad Gligorić, Manojlo Kostić</i> PRIMENA ŠEST SIGMA KONCEPTA.....	185
<i>Danijela Stepić</i> MESTO LOGISTIČKOG INFORMACIONOG SISTEMA UOBEZBEĐENJU KVALITETA LOGISTIČKE USLUGE	191

BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU

<i>Ratko Nikolić, Mirko Simikić, Timofej Furman, Radojka Gligorić, Živko Stjelja, Milan Tomić, Zlata Janjić, Jelena Nikolić</i> MEHANIČKE POVREDE U POLJOPRIVREDI, UZROCI I POSLEDICE	199
<i>Duško Vujanović, Ljubomir Petrović</i> BEZBEDNOST NA RADU PRI RUKOVANJU I TRANSPORTU OPASNOG TERETA	205
<i>Marina Doić</i> BEZBEDNOST NA RADU I SRPSKI STANDARDI	209
<i>Dragoljub Drndarević, Radmila Drobnjak, Stjepan Panić</i> PROJEKTOVANJE INFORMACIONIH SISTEMA ZA BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU.....	213
<i>Ljubomir Petrović, Duško Vujanović, Milada Burlica</i> KVALITET OSPOSOBLJAVANJA LICA ZA TRANSPORT OPASNOG TERETA	217
<i>Jasna Đorović</i> MODEL OSPOSOBLJAVANJA ZAPOSLENIH ZA BEZBEDANRAD U VOJNOJ ŠTAMPARIJI „BEOGRAD”.....	221
<i>Radmila Drobnjak, Vesna Vasović, Predrag Drobnjak</i> MERE ZAŠTITE PRI KRETANJU KROZ POGON.....	225

<i>Anđelina Zebić</i> ZAŠTITNA ODEĆA – OPŠTI ZAHTEVI	231
<i>Miloš Arsić, Nenad Komazec, Miloljub Sretenović</i> KVALITATIVNA METODOLOGIJA PROCENE RIZIKAPRIMENOM STANDARDA ISO 31000	235
<i>Ivan Samailović, Ilija Smiljanić, Vladimir Popović</i> ISPITIVANJE USLOVA RADNE OKOLINE – OSNOV AKTA ZA PROCENU RIZIKA	241
<i>Dragan Kostadinović</i> UPRAVLJANJE BEZBEDNOŠĆU TRANSPORTA OPASNOG TERETA U FUNKCIJI ZAŠTITE LJUDI, SREDSTAVA I ŽIVOTNE OKOLINE	249
<i>Nedim Čaušević</i> „RIZIK“ I SISTEM UPRAVLJANJA ZNANJEM	253
<i>Milorad Opsenica</i> UTICAJ SAOBRAČAJNOG AEROZAGAĐENJA NA BEZBEDNOST I ZDRAVLJE	259
<i>Dragoslav Ugarak, Živko Stjelja</i> PREVENTIVNE MERE ZAŠTITE PRI RADU SA VIDEO DISPLAY TERMINALIMA	263
<i>Milorad Opsenica</i> UTICAJ GRADSKOG SAOBRAČAJA NA ZDRAVLJE LJUDI	269
<i>Jovo Vučković, Snežana Trmčić</i> MEDIJI U FUNKCIJI BEZBEDNOSTI	273
<i>Gordana Tešić</i> RAZLIKE U SADRŽINI AKATA O PROCENI RIZIKA NA RADNOM MESTU I URADNOJ OKOLINI, U PIVARSKOJ INDUSTRIJI	277
<i>Nebojša Čurčić</i> METIL-METAKRILAT KAO IZVOR OPASNOSTI I ŠTETNOSTI PO BEZBEDNOSTI ZDRAVLJE RADNIKA U PROIZVODNJI AKRILNIH PLOČA	281
<i>Vladimir Dujak</i> SUBSTITUCIJA OPASNIH MATERIJA U PROCESU RADA TRANSFORMATORA KAO ZAŠTITNA MERA BEZBEDNOSTI I ZDRAVLJA NA RADU	285
<i>Janko Dubljević</i> OBRAZOVNE MERE ZAŠTITE PRI IZGRADNJI DALEKOVODA	289
<i>Miloš Stošić</i> UVODENJE NOVIH TEHNOLOGIJA I MERE ZAŠTITE UPREDUZEĆU JKP „BEOGRAD PUT”	293
<i>Aleksandar Lazović</i> UTVRĐIVANJE MERA BEZBEDNOSTI I ZDRAVLJA NARADU NA GRADILIŠTU PRE POČETKA RADOVA	297
<i>Borko Kovačević, Manojlo Kostić</i> KRITERIJUMI ZA IZBOR METODE ZA PROCENU RIZIKA U OBLASTI EX ZAŠTITE	301

ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

<i>Vojislav Božanić, Bojana Jovanović</i> KOMPATIBILNOST SISTEMA MENADŽMENTA ENERGIJOM, KVALITETOM I ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE I MOGUĆNOST NJIHOVE INTEGRACIJE	309
<i>Borivoje Rodić, Dragutin Jovanović</i> UGROŽAVANJE ŽIVOTNE SREDINE BUKOM NASTALOMODVIJANJEM ŽELEZNIČKOG SAOBRAČAJA	313
<i>Aleksandra Petrović, Slavica Glišić</i> UNAPREĐENJE ZAŠTITE RADNE I ŽIVOTNE OKOLINE KROZ OPTIMIZACIJU TEHNOLOŠKIH PROCESA POLAZEĆI OD NAČELA PREVENCIJE	317
<i>Siniša Sremac, Jovan Tepić, Ilija Tanackov, Gordan Stojić</i> SMANJENJE EMISIJE UGLJENDIOKSIDA U TRANSPORTU ROBE PRIMENOM INTERMODALNE TEHNOLOGIJE „A”	321
<i>Danijela Jašin, Matilda Lazić, Jelena Kiurski-Milošević, Gordana Ludajić, Mira Kovačević</i> GORIVNE ČELIJE U PERSPEKTIVI	327

<i>Olivera Jovanović</i> UTICAJ PESTICIDA NA ZAGAĐENJE ZEMLJIŠTA U REPUBLICI SRBIJI.....	331
<i>Jelena Kiurski-Milošević, Danijela Jašin, Dejan Jovanov, Jelena Đerić, Mirjana Letić</i> IMPLEMENTACIJA STANDARDA ISO 14000/14001 U OPŠTINI ZRENJANIN.....	335
<i>Dragutin Jovanović, Milorad Mihajlović</i> KVALITET LOGISTIČKE USLUGE OTPADNIH MATERIJALA.....	339
<i>Darja Žarković, Sandra Zihel</i> IMPLEMENTACIJA EVROPSKE DIREKTIVE O INTEGRISANOJ PREVENCIJI I KONTROLI ZAGAĐENJA U PROIZVODNJI PAPIRA.....	345
<i>Vladimir Pavičević, Marina Stamenović, Darko Ljubić</i> UPRAVLJANJE ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE U OBLASTI VODA I OTPADA U SRBIJI.....	349
<i>Vesna Alivojvodić, Šimon Đarmati</i> ZBRINJAVANJE NEUPOTREBLJIVIH LEKOVA - SADAŠNJE STANJE I PERSPEKTIVE.....	355
<i>Rada Marković, Miodrag Brzaković</i> OSVRT NA ZNAČAJ UNAPREĐENJA ŽIVOTNE SREDINE SA POSEBNIM OSVRTOM NAREŠAVANJE EKOLOŠKIH PROBLEMA JEZERA PERUČAC.....	359
<i>Vesna Alivojvodić, Šimon Đarmati</i> STAVOVI I PERCEPCIJE STANOVNIŠTVA GO PALILULA O STANJU ŽIVOTNE SREDINE NA TERITORIJI OPŠTINE.....	363
<i>Zlatimir Živanović, Zoran Jovanović, Željko Šakota</i> PRIMENA ALTERNATIVNIH GORIVA I TEHNOLOGIJA ZA POGON GRADSKIH AUTOBUSARADI POVEĆANJA ENERGETSKE EFIKASNOSTI I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE.....	367
<i>Florina Jon Popović</i> UPRAVLJANJE KOMUNALNIM ČVRSTIM OTPADOM U BEOGRADU.....	371
<i>Stevan Lilić, Ivana Stjelja</i> PROCENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U PRAVU SRBIJE I EVROPSKE UNIJE.....	375
<i>Aleksandra Vučinić, Sabina Ivanović</i> OBAVEZE U VEZI UPRAVLJANJA OTPADNOM ELEKTRIČNOM I ELEKTRONSKOM OPREMOM.....	381
<i>Milorad Mihajlović</i> ULOGA I ZNAČAJ STUDIJE OCENJIVANJA ŽIVOTNOG CIKLUSA ZA UNAPREĐENJE SISTEMA UPRAVLJANJA ZAŠTITOM ŽIVOTNE SREDINE.....	385
<i>Vesna Šabanović, Šimon Đarmati, Vesna Alivojvodić</i> LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN GO PALILULA KAO OSNOVA ZA IZGRADNJU ODRŽIVE ZAJEDNICE.....	389
<i>Dragan Nikolić, Snežana Trmčić</i> MESTO I ULOGA SREDSTAVA JAVNOG INFORMISANJA U AKCIDENTNIM SITUACIJAMA ŠIRIH RAZMERA.....	393
<i>Milica Mihajlović, Igor Zimonja</i> ZAGAĐIVANJE VAZDUHA ZATVORENOG PROSTORA – EVROPSKA ISKUSTVA I REGULATIVA.....	399
<i>Dejana Kočić, Marija Filić</i> ENDOKRINI DISRUPTORI.....	405
<i>Jovana Rajković, Anita Paunović</i> EKOLOŠKE POSLEDICE ELEMENTARNIH NEPOGODA.....	409

Stevan Lilić¹
Ivana Stjelja¹

PROCENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U PRAVU SRBIJE I EVROPSKE UNIJE

ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT IN LEGISLATION OF SERBIA AND EU

Stručni rad / Professional paper
UDK / UDC:

Adresa autora / Author's address:

¹) Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Ključne reči

- Procena uticaja na životnu sredinu
- Učešće javnosti
- Zaštita životne sredine

Keywords

- Environmental Impact Assessment
- Public Participation
- Environmental protection

Izvod

Procena uticaja na životnu sredinu (EIA) je preventivna mera zaštite životne sredine, sa ciljem da se prikupe podaci i predvide štetni uticaji određenih projekata na životnu sredinu, kao i da se utvrde i predlože mere kojima se štetni uticaji mogu sprečiti, smanjiti ili otkloniti. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu donet je 2004. godine, u skladu sa Direktivama 85/337/EEC i 97/11/EC i potrebom za usaglašavanjem domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU, a 2007. godine ratifikovana je i Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu je od posebnog značaja jer reguliše postupak ocene uticaja na životnu sredinu i tako pozitivno utiče na sprečavanje zagađenja i zaštitu životne sredine. Procena uticaja na životnu sredinu je postupak koji podrazumeva i učešće javnosti u donošenju odluka.

Abstract

Environmental Impact Assessment (EIA) is a preventive measure of environmental protection, with the purpose to collect information and predict adverse effects of certain projects on the environment, as well as to identify and propose measures that may prevent, reduce or eliminate harmful effects. Law on Environmental Impact Assessment was passed in 2007, according to the Directive 85/337/EEC and 97/11/EC and the need for harmonisation of domestic legislation with EU legislation. Also in 2007 The Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context was ratified. Law on Environmental Impact Assessment is of particular importance because it regulates the procedure for environmental impact assessment and thus positively influences on the prevention of pollution and environmental protection. Environmental Impact Assessment is a procedure that involves public participation in decision making.

UVOD

Procena uticaja na životnu sredinu (*Environmental Impact Assessment* - EIA) je preventivna mera zaštite životne sredine, sa ciljem da se prikupe podaci i predvide štetni uticaji određenih projekata na životnu sredinu, kao i da se utvrde i predlože mere kojima se štetni uticaji mogu sprečiti, smanjiti ili otkloniti. Procena uticaja na životnu sredinu je zasnovana na izradi studija i sprovođenju konsultacija uz učešće javnosti i analize alternativnih mera (1). Procena uticaja predstavlja postupak kojim se identifikuju, predviđaju i ocenjuju efekti na životnu sredinu konkretnih predloženih projekata.

PROCENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U PRAVU SRBIJE

Procena uticaja projekta na životnu sredinu obuhvata projekte iz oblasti industrije, rudarstva, energetike, saobraćaja, turizma, poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede i komunal-

nih delatnosti, kao i sve projekte koji se planiraju na zaštićenom prirodnom dobru i u zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra (2).

Razlikuju se projekti za koje je obavezna procena uticaja i projekti za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu, oni su konkretno utvrđeni Uredbom Vlade Republike Srbije (3). Tako, Uredba utvrđuje dve liste. Listu I projekta za koje je obavezna procena uticaja na životnu sredinu, u te projekte spadaju postrojenja za preradu nafte, proizvodnju električne energije, postrojenja za tretman opasnog otpada, kombinovana hemijska postrojenja, izgradnja magistralnog puta, železničkih pruga, aerodroma itd. Lista II koju Uredba utvrđuje je lista projekata za koje se može zahtevati procena uticaja, takode ova lista utvrđuje i kriterijume za odlučivanje o potrebi izrade procene uticaja na životnu sredinu. Kod ovih projekata nosilac projekta podnosi zahtev za odlučivanje o potrebi procene uticaja nadležnom organu.

O podnetom zahtevu za odlučivanje o potrebi procene uticaja Zakon obavezuje nadležni organ da obavesti ne samo zainteresovane organe i organizacije već i javnost o podnetom zahtevu o potrebi procene uticaja, u roku od 10 dana od dana prijema urednog zahteva (1). Takođe, utvrđena je i obaveza nadležnog organa da u tom obaveštenju navede podatke o nosiocu projekta (nazivu, vrsti i lokaciji projekta čije se izvođenje planira), o mestu i vremenu mogućnosti uvida u podatke, obaveštenja i dokumentaciju iz zahteva nosioca projekta, o prirodni odluke koja će biti doneta na osnovu podnetog zahteva, kao i o nazivu i adresi nadležnog organa. Zainteresovani organi i organizacije i zainteresovana javnost mogu, u roku od 10 dana od prijema obaveštenja, dostaviti svoje mišljenje, pri čemu će nadležni organ o podnetom zahtevu o potrebi procene uticaja odlučiti uzimajući u obzir dostavljena mišljenja zainteresovane javnosti.

Zakon definiše pojmove javnost i zainteresovana javnost. Tako, javnost obuhvata jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, njihova udruženja, organizacije ili grupe, dok zainteresovana javnost obuhvata javnost na koju projekat utiče ili je verovatno da će uticati, uključujući i nevladine organizacije koje se bave zaštitom životne sredine i evidentirane su kod nadležnog organa. Ovako terminološko određenje pojma javnost i pojma zainteresovana javnost potpuno je u skladu sa onim što predviđa Arhuska konvencija (4).

Zainteresovanoj javnosti je poveren značajniji uticaj u postupku procene uticaja, tako zainteresovana javnost može podneti žalbu protiv odluke nadležnog organa o zahtevu za odlučivanje o potrebi procene uticaja i žalbu protiv odluke nadležnog organa o zahtevu za određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja. Takođe, upravni spor protiv konačne odluke nadležnog organa o saglasnosti na studiju o proceni uticaja, osim podnosioca zahteva, može pokrenuti i zainteresovana javnost. Važno je napomenuti da je Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu mogućnost pokretanja upravnog spora poverena zainteresovanoj javnosti, dok to nije slučaj ni sa Zakonom o strateškoj proceni uticaja ni Zakonom o integrisanom sprečavanju zagađivanja.

Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu određuje u kojim situacijama i protiv kojih odluka je moguće izjaviti žalbu. S druge strane, predviđeno je i da se protiv konačne odluke o davanju saglasnosti, odnosno odbijanju zahteva za izdavanje saglasnosti ne može izjaviti žalba, ali protiv takve odluke se može voditi upravni spor.

Kao zainteresovane organe i organizacije Zakon identifikuje one organe i organizacije Republike, odnosno autonomne pokrajine i lokalne samouprave i preduzeća, koji su ovlašćeni za utvrđivanje uslova i izdavanje dozvola, odobrenja i saglasnosti za izgradnju objekata, planiranje i uređenje prostora, praćenje stanja životne sredine, obavljanje delatnosti i zaštitu i korišćenje prirodnih i radom stvorenih vrednosti (1).

Kao instrument participacije javnosti Zakon propisuje kao obavezu pravilo da se obaveštavanje javnosti realizuje putem najmanje jednog lokalnog lista na službenim jezicima koji su u upotrebi na području koje je zahvaćeno uticajem planiranog projekta, a može se vršiti i putem elektronskih medija. Pored toga, normirana je i obaveza nadležnog organa, koja se odnosi na stavljanje na uvid javnosti kompletne

dokumentacije o sprovedenom postupku procene uticaja na životnu sredinu. Obaveza se ima izvršiti u propisanom roku od 15 dana od dana podnošenja pismenog zahteva. Iako su predviđeni izuzeci od navedenog pravila koji se odnose na dokumentaciju zaštićenu oznakom poverljivosti, uvedeno je i pravilo da podaci o emisijama, rizicima od udesa, rezultatima monitoringa i inspeksijskom nadzoru ne mogu biti zaštićeni kao poverljivi (4).

U postupku procene uticaja učestvuju podnositelj zahteva, odnosno nosilac projekta i organ koji je ovalšćen da odlučuje po zahtevu, ali takođe učestvuju i drugi subjekti kao što su Tehnička komisija, zainteresovani organi i organizacije, zainteresovana javnost i javnost.

Postupak procene uticaja se sastoji od tri faze (5):

1. Odlučivanje o potrebi procene uticaja za projekte za koje se može tračiti procena uticaja;
2. Određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja;
3. Odlučivanje o davanju saglasnosti (odobrenja) na studiju o proceni uticaja.

Odlučivanje o potrebi procene uticaja

Donošenje odluke o potrebi vršenja procene uticaja predstavlja prethodnu fazu postupka i sprovodi se samo za projekte za koje nije propisano da je procena uticaja obavezna, odnosno za one projekte za koje je Uredbom (3) propisano da se procena uticaja može zahtevati.

Postupak počinje prijemom zahteva za odlučivanje o potrebi procene uticaja nadležnom organu od strane nosioca projekta. Nakon što proveri urednost zahteva i dokumentacije, a u roku od deset dana od dana prijema urednog zahteva, nadležni organ obaveštava zainteresovane organe i organizacije i javnost o ovom zahtevu.

Obaveštavanje javnosti se vrši putem oglasa u najmanje jednom lokalnom listu na svakom od službenih jezika na području koje će biti zahvaćeno uticajem planiranog projekta. Obaveštenje sadrži naročito podatke o nosiocu projekta, o nazivu, vrsti i lokaciji projekta, o mestu i vremenu za javni uvid u podatke o zahtevu nosioca projekta, o prirodni odluke koja će biti doneta po zahtevu, o nadležnom organu koji odlučuje o zahtevu. Zainteresovani organi i organizacije i javnost mogu dostaviti svoje mišljenje u roku od 10 dana od dana objavljivanja oglasa. Nadležni organ u roku od 15 dana od isteka prethodnog roka odlučuje o podnetom zahtevu nosioca projekta, uzimajući u obzir dostavljena mišljenja zainteresovanih organa i organizacija i javnosti.

Nosilac projekta i zainteresovana javnost mogu izjaviti žalbu protiv odluke nadležnog organa o zahtevu za odlučivanje o potrebi procene uticaja. Drugostepeni organ dužan je da odluči o žalbi u roku od 20 dana od dana prijema žalbe.

Ovo je izuzetno važno ovlašćenje za zainteresovanu javnost, odnosno predstavnike javnosti koji dostave svoje mišljenje, jer mogu neposredno pokrenuti drugostepeni postupak. Ako nakon sprovedenog prvostepenog ili prvostepenog i drugostepenog postupka nadležni organ odluči da je za podneti projekat potrebna procena uticaja, ovakav projekat u postupku se izjednačava sa projektom za koji je obavezna procena uticaja, dok se u suprotnom realizacija projekta vrši bez procene uticaja.

Određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja

Nosilac projekta za koji se obavezno vrši procena uticaja i nosilac projekta za koji je nadležni organ utvrdio obavezu procene uticaja podnose zahtev za određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja.

Nadležni organ u roku od 10 dana od dana prijema zahteva za određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja obaveštava zainteresovane organe i organizacije i javnost o podnetom zahtevu. Obaveštavanje se vrši na isti način kao u prvoj fazi postupka, oglašavanjem u najmanje jednom lokalnom listu na svakom od službenih jezika na području koje će biti zahvaćeno uticajem planiranog projekta. Zainteresovani organi i organizacije i zainteresovana javnost mogu dostaviti svoja mišljenja u roku od 20 dana od dana oglašavanja. Nadležni organ donosi odluku o sadržaju i obimu studije o proceni u roku od 15 dana od isteka prethodnog roka. Kada donese odluku, nadležni organ o njoj obaveštava zainteresovane organe i organizacije i javnost u roku od tri dana od dana donošenja odluke, na isti način kao i o podnetom zahtevu za određivanje obima i sadržaja studije o proceni uticaja. Dakle, u postupku određivanja obima i sadržaja studije o proceni uticaja nadležni organ dužan je dva puta da obavesti javnost javnim oglasom u lokalnim listovima. Protiv odluke nadležnog organa nosilac projekta i zainteresovana javnost imaju pravo žalbe drugostepenom organu, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita životne sredine, a drugostepeni organ dužan je da odluči po žalbi u roku od 20 dana od prijema žalbe.

Odlučivanje o davanju saglasnosti na studiju o proceni uticaja

Postupak davanja saglasnosti na studiju o proceni uticaja se nadovezuje na prethodna dva postupka i počinje po prijemu zahteva od nosioca projekta. Nosilac projekta je dužan da zahtev za saglasnost podnese najkasnije godinu dana od dana prijema konačne odluke o obimu i sadržaju studije o proceni uticaja. Ovaj postupak je najobimniji i najduže traje. Sadržina studije o proceni uticaja na životnu sredinu propisana je posebnim Pravilnikom (6).

Nadležni organ obezbeđuje javni uvid, organizuje prezentaciju i sprovodi javnu raspravu o studiji o proceni uticaja, u roku od sedam dana od dana prijema zahteva obaveštava nosioca projekta, zainteresovane organe i organizacije i javnost o vremenu i mestu javnog uvida, javne prezentacije, kao i javne rasprave o studiji o proceni uticaja. Nosilac projekta mora učestvovati u javnoj prezentaciji i javnoj raspravi o studiji o proceni uticaja i nakon predloga za izmene i dopune da istu izmeni. Postupak javnog uvida, prezentacije i rasprave bliže je propisan posebnim Pravilnikom (7).

Ocenu studije o proceni uticaja donosi tehnička komisija, koju obrazuje nadležni organ, a čiji rad je uređen posebnim Pravilnikom (8). Na osnovu izveštaja tehničke komisije o oceni studije o proceni uticaja, nadležni organ donosi odluku o davanju saglasnosti ili odbijanju zahteva za davanje saglasnosti na studiju o proceni uticaja. Nosilac projekta dužan je da otpočne sa izvođenjem radova prema projektu za koji je dobio saglasnost u roku od dve godine od donošenja odluke o davanju saglasnosti na studiju o proceni uticaja.

Troškove izrade studije o proceni uticaja, obaveštavanja i učešća javnosti u postupku procene uticaja i rada tehničke komisije koja vrši ocenu studije o proceni uticaja snosi nosilac projekta, tako da je on neposredno zainteresovan da se postupak sprovede što efikasnije.

Nadležni organ, osim obaveza vođenja postupka i obezbeđivanja učešća javnosti, dužan je da stavi na uvid kompletnu dokumentaciju o postupku procene uticaja zainteresovanim organima i organizacijama i predstavnicima javnosti. Dokumenti koji su zaštićeni poslovnom, službenom ili državnim tajnom ne stavljaju se na uvid. Međutim, poslovnom, službenom ili državnim tajnom ne mogu biti zaštićeni podaci koji se odnose na emisije zagađivača, rizike od udesa, rezultate monitoringa i inspeksijski nadzor.

O odluci o davanju saglasnosti ili odbijanju zahteva za davanje saglasnosti na studiju o proceni uticaja nadležni organ mora da obavesti zainteresovane organe i organizacije i javnost u roku od 10 dana od dana donošenja odluke. Odluka nadležnog organa o davanju saglasnosti na studiju o proceni uticaja ili odbijanju zahteva za davanje saglasnosti na studiju o proceni uticaja je konačna što znači da protiv nje nije dozvoljena žalba. Ali nosilac projekta i zainteresovana javnost protiv ove odluke mogu pokrenuti upravni spor, što znači da predstavnici javnosti zadržavaju puna procesna ovlašćenja tokom celog postupka procene uticaja.

PROCENA UTICAJA U PRAVU EVROPSKE UNIJE

Procena uticaja na životnu sredinu regulisana je Direktivom Saveta 85/337/EEC od 27. juna 1985. godine o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu, sa izmenama i dopunama iz Direktive Saveta 97/11/EC od 3. marta 1997. godine i Direktive 2003/35/ES Evropskog Parlamenta i Saveta od 26. maja 2003. godine. Ova direktiva ima za cilj uspostavljanje sistema procene uticaja na životnu sredinu onih projekata za koje se smatra da mogu imati značajne uticaje na životnu sredinu.

Direktiva se odnosi na projekte u oblasti građevinskih radova, izgradnje postrojenja, kao i na ostale intervencije u prirodi uključujući i one koje su u vezi sa vađenjem mineralnih sirovina (čl. 1, st. 2). Države članice EU obavezuju se da usvoje sve potrebne mere kako bi se osiguralo da određeni projekti budu predmet procene uticaja na životnu sredinu. Opštom odredbom je određeno da su to projekti za koje se pretpostavlja da mogu imati značajne uticaje na životnu sredinu na osnovu njihove prirode, veličine ili lokacije. Procenom uticaja se identifikuju, opisuju i procenjuju posledice nekog projekta na ljudska bića, floru, faunu, materijalna dobra, kulturno nasleđe i uzajamno delovanje svih nabrojanih faktora (čl. 3).

Direktiva, takođe, razlikuje dve grupe projekata. U prvu grupu spadaju projekti za koje je obavezno vršiti procenu uticaja na životnu sredinu, ti projekti su navedeni u Aneksu I Direktive, to su na primer projekti izgradnje: rafinerije sirove nafte, termoelektrane i drugih postrojenja, postrojenja za prerađivanje istrošenog nuklearnog goriva; kombinovane primarne istonice i čeličane...

U drugoj grupi se nalaze projekti za koje države članice odlučuju da li je potrebno vršiti procenu uticaja na životnu sredinu, o tome se odlučuje ili na osnovu kriterijuma koje

države propišu ili ispitivanjem od slučaja do slučaja. Ti projekti su navedeni u Aneksu II, dok Aneks III propisuje obavezu da se prilikom odlučivanja uzmu u obzir odgovarajući kriterijumi koji se odnose na karakteristike projekta, lokaciju projekta i karakteristike mogućeg uticaja projekta.

Važno je napomenuti da Direktiva nalaže učešće javnosti i propisuje proceduru za to. Države članice imaju obavezu da obezbede da svaki zahtev za dobijanje saglasnosti na studiju o proceni uticaja i sve prikupljene informacije budu blagovremeno dostupne javnosti, kako bi javnost imala mogućnost da izrazi svoje mišljenje pre izdavanja saglasnosti, da obezbede da nadležni organ, kada donese odluku o davanju ili odbijanju saglasnosti, o tome obavesti javnost u skladu sa odgovarajućim postupcima, kao i da stavi na uvid javnosti određene informacije.

Direktive koje se bave proceduralnim pitanjima, tj. propisuju posupke i mehanizme zaštite životne sredine, čine horizontalno zakonodavstvo Evropske Unije. Ovi propisi se ne odnose na određene konkretne oblasti, kao što su npr. zaštita vazduha, voda, upravljanje otpadom, itd. već se odnose na sve oblasti. Tu spadaju direktive koje regulišu postupak procene uticaja na životnu sredinu, strateške procene uticaja na životnu sredinu, pristup javnosti informacijama u oblasti životne sredine, integrisano sprečavanje zagađenja... Najrazvijeniji od svih ovih postupka je postupak procene uticaja na životnu sredinu, jer je Evropska direktiva za ovaj postupak doneta još 1985. godine, pa upravo u ovom postupku postoje najveća iskustva. Integrisano sprečavanje zagađenja uvedeno je 1996. godine, dok je strateška procena uvedena 2001. godine, a detaljnija pravila o učešću javnosti tek 2003. godine. Može se reći da su ostali postupci u odnosu na postupak procene uticaja relativno novi i da će se njihov domašaj tek videti u praksi (9).

PROCENA UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU U PREKOGRAIČNOM KONTEKSTU

Procena uticaja na životnu sredinu za aktivnosti koje mogu imati štetan uticaj na životnu sredinu unutar pojedinih država pokazala se izuzetno značajnim mehanizmom politike životne sredine. Vremenom se pokazalo da je spisak aktivnosti za koje se radi postupak procene uticaja na životnu sredinu neophodno proširiti tako da ona obuhvati i aktivnosti koje mogu imati uticaj na stanje životne sredine u drugim državama. U tom cilju je 1991. godine, usvojena Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (9). Srbija je Konvenciju ratifikovala tek 2007. godine (10).

Osnovni subjekti saradnje predviđene ovom konvencijom su strana porekla (država pod čijom se nadležnošću predviđa obavljanje predložene aktivnosti) i ugrožena strana (država ili one države koje će verovatno biti pogođene predloženom aktivnošću usled njenih prekograničnih uticaja) i sve države strane ugovornice konvencije. Konvencija utvrđuje spisak od 17 aktivnosti za koje se smatra da će verovatno izazvati značajne prekogranične uticaje na životnu sredinu i za koje je neophodno vršenje procene uticaja (npr. za termoelektrane, nuklearne elektrane i druge nuklearne reaktore...);

U delu koji se odnosi na postupak procene uticaja Konvencija utvrđuje obaveze država u pogledu obaveštavanja i međusobnog konsultovanja o svim većim projektima za koje se smatra da imaju ili bi mogli imati uticaj na životnu

sredinu druge države. Države su obavezne da preduzmu potrebne mere radi sprovođenja odredbi Konvencije i vođenja postupka za procenu uticaja na životnu sredinu. Konvencija takođe navodi da se mora obezbediti učešće javnosti u postupku procene uticaja.

Država na čijoj se teritoriji planira izvođenje određenog projekta, tj. strana porekla, će obavestiti o projektu sve države koje su potencijalno ugrožene prekograničnim uticajem projekta, njegovom mogućem prekograničnom uticaju i o roku u kom se očekuje odgovor od ovih država o tome da li žele da učestvuju u postupku procene uticaja. Država na čijoj se teritoriji planira izvođenje određenog projekta je obavezna da to učini što je moguće ranije, a najkasnije kada bude obaveštavala svoju javnost o predloženoj aktivnosti.

Nakon što potencijalno ugrožena država, odnosno države odgovore da su zainteresovane da učestvuju u postupku procene uticaja prosleđuju joj se informacije o potencijalno ugroženoj životnoj sredini, naravno postoji obaveza obaveštavanja javnosti i stvaraja uslova da javnost može da da svoje mišljenje. Pri donošenju konačne odluke države su obavezne da vode računa o rezultatu procene uticaja na životnu sredinu, o komentarima koji su podneti od strane javnosti i o rezultatima konsultacija koje su vođene sa zainteresovanim državama.

Direktiva Saveta 85/337/eC propisuje i obaveze država članica u vezi sa projektima koji mogu imati značajne posledice po životnu sredinu u nekoj drugoj državi članici. Kada država članica utvrdi da bi neki projekat mogao imati značajne posledice po životnu sredinu u nekoj drugoj državi članici, ili ukoliko država članica koja bi u tom smislu bila značajno pogođena to zatraži, država članica na čijoj se teritoriji planira izvođenje projekta ima sledeće obaveze: da dostavi državi članici koja može biti pogođena informacije kao što su opis projekta, sve raspoložive informacijama o mogućim prekograničnim uticajima, informacije o vrsti odluke koja se može doneti, kao i da ostavi drugoj državi članici razuman rok u kome ova može saopštiti da li želi da učestvuje u postupku procene uticaja na životnu sredinu, da informacije blagovremeno budu dostupne zainteresovanim organima i zainteresovanoj javnosti na teritoriji ugrožene države članice, da obezbede da se zainteresovanim organima i zainteresovanoj javnosti da mogućnost da dostave svoje mišljenje o informacijama datim nadležnom organu pre izdavanja projektna saglasnosti. (čl. 7)

Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu (čl. 32) reguliše obaveštavanje o mogućim prekograničnim uticajima. Ako projekat može imati značajan uticaj na životnu sredinu druge države ili ako država čija životna sredina može biti značajno ugrožena to zatraži, Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja u što kraćem roku, a najkasnije kada bude obavestena javnost, dostavlja drugoj državi na mišljenje obaveštenja o projektu zajedno sa svim dostupnim podacima o njegovim mogućim uticajima, o prirodni odluke koja može biti doneta i roku u kome druga država može da saopšti svoju nameru da učestvuje u postupku procene uticaja.

O odluci o davanju saglasnosti na studiju o proceni uticaja ili o odbijanju zahteva za davanje saglasnosti Ministarstvo obaveštava državu koja je učestvovala u postupku procene uticaja dostavljanjem obaveštenja o sadržini odluke i uslovima koji su određeni, glavnim razlozima na kojima je odluka zasnovana, uključujući razloge o prihvatanju ili odbi-

janju pribavljenih mišljenja zainteresovanih organa, organizacija i zainteresovane javnosti. Ministarstvo obaveštava javnost o primljenim obaveštenjima o prekograničnim uticajima predloženog projekta ugrožene države. Pribavljena mišljenja zainteresovane javnosti Ministarstvo uzima u obzir prilikom davanja mišljenja nadležnom organu druge države.

UMESTO ZAKLJUČKA

Procena uticaja na životnu sredinu je preventivna mera zasnovana na principu sprečavanja nastanka zagađenja. U Srbiji su 2009. godine izdate 54 saglasnosti na studije o proceni uticaja na životnu sredinu (11), a u Hrvatskoj tokom 2010. godine izdato 79 saglasnosti (12). Postupak studije o proceni uticaja nije postupak koji se često vodi, ali to svakako ne umanjuje njegov značaj. Važno je napomenuti da su ne samo razvijene države već i međunarodne agencije i vodeće finansijske institucije, kao što su Svetska banka i Evropska banka za obnovu i razvoj, prihvatile institut procene uticaja na životnu sredinu. Tako ove institucije zahtevaju studiju o proceni uticaja pre donošenja odluke o odobravanju kredita za izvođenje projekata koji mogu imati uticaj na životnu sredinu.

Procenom uticaja na životnu sredinu poboljšava se predlog projekta u skladu sa zahtevima zaštite životne sredine, obezbeđuje se efikasno korišćenje prirodnih resursa, sprečava se narušavanje životne sredine i obezbeđuje se informisanje i učešće javnosti u procesu donošenja odluka.

LITERATURA

1. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/2004).
2. Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 135/2004), čl. 36.
3. Uredba o utvrđivanju liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i liste projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 114/2008).
4. Stevan Lilić, Mirjana Drenovak, Upravno-sudska zaštita prava na učešće javnosti u procedurama od značaja za zaštitu životne sredine u Srbiji, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2009, br. 01/2009, str. 217-231.
5. Stevan Lilić, Mirjana Drenovak, Ekološko pravo, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2010. str. 178.
6. Pravilnik o sadržini studije o proceni uticaja na životnu sredinu „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 69/2005.
7. Pravilnik o sadržini, izgledu i načinu vođenja javne knjige o sprovedenim postupcima i donetim odlukama o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 69/05).
8. Pravilnik o radu tehničke komisije za ocenu studije o proceni uticaja na životnu sredinu („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 69/05).
9. Dragoljub Todić, Vodič kroz EU politike – Životna sredina, Evropski pokret Srbija, Beograd, 2010.
10. Zakon o potvrđivanju Konvencije o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu („Službeni glasnik Republike Srbije- međunarodni ugovori“, br. 102/2007).
11. Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja Republike Srbije, www.ekoplan.gov.rs/src/upload-centar/dokumenti/izvestaji/izdate_saglasnosti_u_2009.pdf
12. Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva Republike Hrvatske, <http://puo.mzopu.hr/default.aspx?id=4294>